

A woman wearing a vibrant, multi-colored patterned headscarf is shown in profile, smelling a bouquet of flowers. The background is a lush garden filled with various green plants and yellow flowers. The overall scene is bright and natural.

Sylwia Stolarczyk

OGRÓD POLSKIEJ SAFONY

O SYMBOLICE ROŚLIN W POEZJI

MARII PAWLIKOWSKIEJ-JASNORZEWSKIEJ

Sylwia Stolarczyk

OGRÓD POLSKIEJ SAFONY.

**O SYMBOLICE ROŚLIN W POEZJI MARII
PAWLIKOWSKIEJ-JASNORZEWSKIEJ**

© Copyright by
Sylwia Stolarczyk & e-bookowo
Projekt okładki:
e-bookowo

ISBN 978-83-7859-274-7

Wydawca: Wydawnictwo internetowe e-bookowo
www.e-bookowo.pl
Kontakt: wydawnictwo@e-bookowo.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości
bez zgody wydawcy zabronione
Wydanie I 2014

Spis treści

PRZEDMOWA	5
ROZDZIAŁ 1	
MARIA PAWLIKOWSKA-JASNORZEWSKA	
botanik – zielarka – czarownica – mistyczka	10
ROZDZIAŁ 2	
NATURA KWIATÓW	20
ROZDZIAŁ 3	
FLORILEGIUM	26
BEZ	30
BRATEK	38
DĄB I JEMIOŁA	41
FIOŁEK	45
HELIOTROP	49
IRYS	51
JAŚMIN	52
KWIATY MIĘSOŻERNE	56
LILIA	58
PASSIFLORA	62
POKRZYWA	63
POWÓJ	65
RÓŻA	67
TUBEROZA	70
ZAKOŃCZENIE	72
BIBLIOGRAFIA	75

PRZEDMOWA

Istnieje stosunkowo niewiele publikacji, które opisują znaczenie i dzieje symboliki roślin w kulturze europejskiej jak i światowej, a jednak motywy roślinne często pojawiają się w literaturze i sztukach plastycznych. Symbolika florystyczna stała się przedmiotem zainteresowań teologów i biblistów, rzadziej badaczy kultury. Jedną z najwybitniejszych dostępnych po polsku publikacji dotyczących motywów roślinnych jest *Florarium christianum. Symbolika roślin - chrześcijańska starożytność i średniowiecze* księdza Stanisława Kobielusa. Księga ta zawiera przegląd wiedzy o europejskiej symbolice roślin, której fundamentem jest *Biblia* i mitologia grecka. Godną uwagi pozycją traktującą o historii i symbolice roślin jest również *Atlas roślin biblijnych. Pochodzenie, miejsce w Biblii i symbolika* Barbary Szczepanowicz. *Słownik symboli* Władysława Kopalińskiego stanowi cenne uzupełnienie wiedzy o symbolice najważniejszych dla kultury europejskiej kwiatów i drzew. Mimo, iż rośliny kulturowo posiadają trwałe konotacje symboliczne, to ich znacznie na przestrzeni dziejów literackich uległo pewnym modyfikacjom. Apogeum tych przemian nastąpiło w czasie modernizmu i rozkwitu secesji. *Młodopolska florystyka poetycka* Ireneusza Sikory jest pracą opisującą szczegółowego symbolikę najpopularniejszych motywów kwiatowych występujących

w polskiej poezji modernistycznej. Poza tym w książce pojawiają się fragmenty dziewiętnastowiecznych opracowań symboliki kwiatów, między innymi: *Dziennik podróży do Turcji odbytej w roku 1814* Edwarda Raczyńskiego, *Słownik znaczenia kwiatów* Brunona Kicińskiego, *Ogrody północne...* Józefa Strumiłło, *Znaczenie symboliczne kolorów i kwiatów* Franciszka Baturewicza, *Mowa kwiatów* Józefa Dunin-Borkowskiego oraz *Rozmowa kwiatami czyli znaczenia roślin, ułożone w polskim i łacińskim języku dla użytku i zabawy płci obojej*. Część z tych prac ma charakter badań kulturowych, inne dotyczą modnej ówczasie zabawy towarzyskiej zwanej flirtem kwiatowym. Aktualny stan badań nad symboliką roślin jest dość ubogi w informacje dotyczące kwiatów egzotycznych, które występują w twórczości wielu europejskich pisarzy czy artystów. Bez dostępu do fachowych opracowań florystycznych symbolika roślin zawarta w dziele literackim pozostanie dla czytelnika w dużej mierze nieczytelna.

Poezja Marii Pawlikowskiej Jasnorzewskiej zawiera różnorodną problematykę. Jerzy Kwiatkowski we wstępie do *Poezji wybranych* opisał i pokrótce scharakteryzował tematy pojawiające się w twórczości „polskiej Safony”, ukazując dobitnie, że liryka miłosna, choć przyniosła poetce zasłużoną sławę, nie jest bynajmniej jedynym tematem jej twórczości. Poezja Pawlikowskiej podejmuje przede wszystkim problematykę egzystencjalną, próbuje

zrozumieć przemijanie i zmierzyć się ze śmiercią. W innych utworach pojawiają się motywy muzyczne, okultystyczne czy nawet językoznawcze. Utwory pisane po roku 1939 poświęcone są głównie refleksji nad okrucieństwem wojny i nostalgią za utraconą ojczyzną. Odrębne miejsce w poezji Pawlikowskiej zajmuje, jak to określił Jerzy Kwiatkowski *Filozofia przyrody*¹. Badacz zwraca uwagę na ewolucję, jaka zaszła w twórczości Pawlikowskiej. Tematyka poezji zmieniała się wraz z doświadczeniem życiowym autorki, jednak motywy florystyczne występują na każdym etapie jej twórczości. Elżbieta Hurnikowa w książce *Natura w salonie mody* jako pierwsza postanowiła bliżej i głębiej przyjrzeć się naturze, która zajmuje tak ważne miejsce w poezji „polskiej Safony”. Jednakże głównym celem jej pracy było wydobycie aspektów malarskości czy, jak pisze, specyfiki poetyckiego obrazowania², a nie badanie symboliki kwiatów. Innymi publikacjami traktującymi o wątkach florystycznych w poezji interesującej mnie poetki są artykuł Justyny Bajdy *Secesyjna Maria Pawlikowska-Jasnorzewska oraz Zielnik poetycki Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* Anny Dzieniszewskiej.

Aktualny stan badań nad motywami florystycznymi w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej jest dość ubogi, zapewne ze względu na dającą się zauważyć tendencję do lekceważenia jej twórczości, uchodzącej często

¹ J. Kwiatkowski, *Wstęp* do: M. Pawlikowska-Jasnorzewska, *Wybór poezji*, Wrocław 1980, s. LXIV.

² E. Hurnikowa, *Natura w salonie mody*, Warszawa 1995, s. 8.

za kobietą i pozbawioną głębi. Za życia nieprzychylnie odnosili się do Pawlikowskiej krytycy, a po śmierci z przymrużeniem oka spoglądają na nią badacze literatury. W przedmowie do I tomu *Poezji Pawlikowskiej* Adam Mauersberger cytuje opinie przedwojennych krytyków literackich na twórczość „polskiej Safony”: „p. Pawlikowska robi wrażenie, jakby pisała dla zabawy – z lekkomyślnością prawdziwie kobietą psuje najlepsze zamiary – żadnego przy pisaniu wysiłku, żadnego, broń Boże, opracowania – nie ma mowy o nietzscheańskim przykazaniu tworzenia ponad siebie – niech nikt nie szuka w wierszu poezji! [...] pani Pawlikowska zbyt daleko zapędziła się w uprawie miniaturyzmu – wszystko sprowadzone do breloczkowych proporcji, filigranowe, kapryśne, powierzchowne, kruche – cacka błyskotliwe, świecidełka z Bożego drzewka [...] pisze wiersze do sztambucha, do zawijania karmelków – słodka Dzidzi Colombina w różowym dominie – pisze wiersz do kręcenia papilotów przy rannej toalecie [...] w tej rodzinie prawdziwie krwisty talent literacki posiada tylko malarz Wojciech Kossak”³. Maria Pawlikowska nie była ceniona przez krytyków literackich, ale zyskała za to uznanie czytelników, a co istotniejsze także innych poetów i pisarzy takich jak Jan Lechoń, Julian Tuwim, Tadeusz Boy-Żeleński czy Stefan Żeromski, którzy niejednokrotnie stawali w obronie jej poezji.

³ A. Mauersberger, *Przedmowa* do: M. Pawlikowska-Jasnorzewska, *Poezje*, Warszawa 1958, s. 5-9.

Badacze literatury, którzy uznali wartość poezji „*Polskiej Safony*”, nie docenili jednak, jak istotną kwestię odgrywa w jej twórczości symbolika roślin. Uwzględnienie tej tematyki otwiera nowe horyzonty interpretacyjne, bowiem poetyckie kwiaty Pawlikowskiej skrywają informacje nie tylko o sobie samych, ale także w istotny sposób nawiązują do biografii poetki. Powodem niedoceny poetyckiej florystyki Pawlikowskiej przez polską krytykę literacką i historię literatury było – jak się wydaje, nie zauważenie, że poetka posiadała *de facto* dość rozległą wiedzę botaniczną i rzeczywiście potrafiła ją spożytkować na niwie poetyckiej. Ogród Pawlikowskiej przez wiele lat był zamknięty, ponieważ nie było interpretacyjnego klucza, aby go otworzyć. Tym kluczem okazał się symbolizm...